

СЛОВО НА СТОРОЖІ

WORD ON GUARD - LA PAROLE EN GARDE

ОРГАН ТОВАРИСТВА ПЛЕКАННЯ РІДНОЇ МОВИ

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ. ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР: *ЯР. РУДНИЦЬКИЙ*

No. 15.

В. Р. 434, Sta. "С"
MONTREAL, QUÉBEC

1978

СЛОВО ПРО „ЗЛІКВІДОВАНИЙ” В УРСР: **УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ СЛОВНИК**

Українська Академія Наук · L'Académie des sciences d'Ukraine
Комісія на уложення історичного словника українського языка

ІСТОРИЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОГО ЯЗИКА

Т. I
А--Ж

Уложили проф. Е. Тимченко,
Е. Волошин, К. Лазаренська,
Г. Петренко.

Зредагував проф. Е. Тимченко

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
ХАРКІВ 1978 КИЇВ

XVIII. Ясь жидовъ вывѣлъ изъ Гвонта.
 А жидове ся прудко извожали и росли Пам.
 укр. м. I, 245 (Рк. Теса.).—Жидъ нивъ биды
 за ридного батна помыла Отч. Пер. Полт. Б.

ЖЫЗНЬ, ржс. Див. Жызнъ.

XVII. За сѣмъ багвен'ную жызнъ, жычи стѣмъ
 отлади заю наймилнше злотораа свое Транке.
 Звотъ 83.

ЖЫЛА, ржс. Див. Жыла.

XVII. Струны (значать) жылы Гал. Кз.
 Ржс. 176.—Жылами и жылами бито стого
 Гвонта ib 350.

XVIII. Жылы з нихъ изъ живыхъ выгалади
 Пам. укр. м. II, 140 (Рк. Теса.).—Тотлы все
 тѣмъ жылы подернутъ а коти тѣломъ а состави
 шважж'тѣ жылами ib. IV, 311 (Рк. Теса.).

ЖЫЛИЩЕ, ржс. Див. Жылище.

XVIII. Оу нѣ а онъ (боинъ) жыжит' оу своемъ
 жыщичи, то отъ оу вортевъ Пам. укр. м. II,
 166 (Рк. Теса.).

ЖЫЛКА, ржс. Див. Жылка.

XVII. Оу тои жыла (Молокодаты) нѣмъ
 жычнш, тѣжко, сущъ зѣмъ жыщѣ на хрѣстѣ
 котрѣмъ Гдѣ хочѣ отпичасти, оухрѣтитѣся
 на деревѣ за толь и тѣмъ отпичасти Гал. Кз.
 Ржс. 295.

XVIII. Сыда ядрника жылка тонена Клим.
 Цвѣт. 245.

ЖЫРНЮСТЬ, ржс. I. Тожы.

XVIII. Я цѣсь Божю моюю трыжкѣй збрѣ-
 рокъ свой млдншѣй прѣдѣлю пласкую ихъ
 жырнѣ въ своимъ королахъ, жысто, и сырѣ,
 и сметану Угр. Заг. 59.—Нѣжю мы съберати
 по своимъ королахъ жырнѣ, сметану и мѣ-
 ло ib. 60.

2. *Тойнѣтк. ржс.ин.*

XVIII. Кату я... нѣкъ своей жыщѣ подол-
 нѣтъ, жырнѣтъ, тукостѣ Угр. Заг. 61.

ЖЫРОВОЙ, ржс. Див. Жыровой.

XVIII. Очи гнѣрншчи, нѣкъ жыровой тузь
 Клим. Прѣд. 236.

ЖЫТЕЛСТВОВАТИ, дс. Див. Жытелствовати.

XVIII. Прѣну нѣкъ а добѣтъ жытелствуйте
 Клим. Врѣш. 21.—Чрѣшѣ... не хочѣ и
 жытнѣ той жытелствовати ib. 30.

ЖЫТИ, ос. Див. Жыти.

XVI. Наконѣ жыть Гвондѣй... который
 вошь жыть... ошѣю року тѣмъа чѣтырѣста
 Врѣст. сѣб. 280.

XVIII. Чрѣнокуты обѣщана (торога), вѣтъхъ
 дѣтѣтъ до нѣба, дѣ нѣмъ жыты трыба Укр.-Р.
 Арх. X, 272.—Жыютъ тамъ Юсѣфъ вошь, дру-
 гѣй и трыбѣй и побжжнѣтъ I у жырнѣ, оу
 шрой прѣдѣ Пам. укр. м. I, 161 (Рк. Теса.).—
 Чѣ ты зо мнѣмъ, тѣжко жычншѣ красномъ,

жыты зо мнѣмъ (но чѣмъ) пошѣй прѣмъ кобро
 ib. 162.—Сѣдѣ жывъ в добрыхъ спрѣвалъ, кобро
 тѣ ошудит; ошѣдѣ жыдъ оу вамъ' тоухъ спрѣвалъ,
 змѣй ты и судъ будет' ib. IV, 309.

ЖЫТИЙ, ржс. Див. Жытий.

Жытий жыра, жычншѣ, бѣжнѣ жыди.

XV. А прѣмѣлади отъ Новоторога Бѣсѣфъ
 Васильевичъ, сынъ пошаднѣтъ, а отъ жытъхъ
 Тѣмъ-ошѣй Ипѣновичъ Ак. ЗР. I, 52 (1440).

ЖЫТЛО, ржс. Див. Жытло I.

XVIII. И ты братѣ з'вѣсте сѣдъ возвратит'
 к' жытлѣмъ: на жытла Клим. Врѣш. 32.

ЖЫТНИЦА, ржс. Див. Жытница.

XVI. А п'шнѣцу з'берѣте в' жыт'шнѣцу мою
 бѣ. Пер. 15.

XVII. (Праведныхъ людей) жытит' Хс до
 жытншчи, то естъ, до спѣжжнѣи небесномъ
 Гал. Кз. Ржс. 232.

ЖЫТНЫЙ, ржс. I. Див. Жытны.

XVI. А старѣты нашн... въ тую дѣнь
 грошовой и медовой и жытнѣю и жынѣи на-
 данѣя церковнѣмъ... не жытъ жычншѣ вступѣ-
 ошѣтъ ib. II, 401 (1544).

2. *Мшжжнѣтѣ.*

XVI. Жытнѣмъ мѣду и шнѣа въ манѣжнѣри
 толь не дѣжжнѣ Ак. ЮЗР. I, 41 (1509).

ЖЫТО, ржс. Див. Жыто.

XV. И ещѣ ошѣю прѣдѣлѣ жыта прѣго зѣ
 сумѣю цѣ чѣтырѣдѣтъ болюкъ Ак. ЗР. I,
 80 (1453).

XVI. Мшжжнѣмъ: двѣдѣ чѣтырѣ разы до
 году побѣдѣ жыта а ржс. ЮЗР. VI, I, 12 (1542).

XVII. Жыдонѣ... жыта и збожѣа жычншѣ
 на торгу въ городѣшѣ и въ млѣчѣмъхъ прѣмѣ-
 жнѣмъ и по сѣдѣмъ скружѣмъ Ак. ЮЗР. II,
 13 (1601).

XVIII. Въ томъ дворѣ жытокъ дѣтъ, една
 зѣ жытожѣ, другай ошѣмъ жычншѣна Бѣт.
 мѣр. обст. 348.—Жычншѣна и жычншѣу жыку
 ашѣтъ, жычншѣмъ, жарѣдѣтъ отъ своихъ жытъ,
 отъ своей жычншѣи стѣбѣ Угр. Заг. 61.—Тѣ
 жытитъ Бѣгъ и жычншѣмъ жыта твоея Пам. укр.
 м. I, 258 (Рк. Теса.).

ЖЫТОВАБЪ, ржс. Тѣтъ, зто чѣрѣ жыта
 (жычншѣ).

XVIII. Кату я... нѣкъ своей жыщѣ подол-
 нѣтъ, жырнѣтъ, тукостѣ... отъ чѣродѣншѣмъ,
 отъ жычншѣмъ, отъ жычншѣмъ Угр. Заг. 61.

ЖЫТЬЕ, ржс. Див. Жытье.

XVIII. Бѣу Бѣгъ далъ бѣмъ жытѣ изъ его агглами
 Пам. укр. (м. I, 325 (Рк. Теса.).

ЖЫЧЛИВЫЙ, (дол. жычншѣ). Див. Жычншѣ.

XVII. Вѣто добра жычншѣмъ прѣмѣтъ Ак.
 ЗР. V, 144 (1677).

Жь, джжс. Див. Жь.

XV. Хѣ на въ воарѣтъ или его чѣтѣи оу-
 шаднѣтъ кому жѣ коди его будѣтъ потребно
 ЮЗР. Ж 75 (1438).

ЖЫННА, ржс. Див. Жынна.

XVIII. Вандузу жѣи Дѣрѣгая кодыбѣ до
 уѣбе жына млдншѣа скажѣла бѣ плѣсала до
 своего лыка Кз. Бѣа. Зпш. 461.—А тепѣрѣ
 жычншѣ... прѣсуджѣтъ Тук. Ж 11 к. 40.

ЖЫЧНШЫЙ, ржс. Див. Жычншѣ.

XV. Вн збрѣжжѣтъ тоутъ можжѣмъ цѣль
 и жычншѣмъ Чет. 1489 р. к. 39.

ЖИКОПЕЛЬ, ржс. Див. Жыкопель.

XVII. Вѣжѣмъ джжншѣмъ чѣтъ жыль со сѣрѣ
 сѣрѣжѣмъ ошѣмъ и жычншѣмъ (Смѣтр. Бѣа.
 36).

ЖИЛОВАТИ, дс. Див. Жыловати.

XIV. Сѣмѣмъ и сѣмѣмъ жычншѣмъ... служжнѣи
 вѣрѣу бѣти и послѣжнѣу сѣ тѣмъ со нѣжѣмъ чѣ
 ма жычншѣмъ ЮЗР. Ж 27 (1393).

† Іван Огієнко

ІСТОРИЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

за редакцією проф. С. Тимзенка *

Гуманістичні науки — історія, література, мовознавство — завжди грають велику роль у національним відродженні кожного народу, бо це насамперед вони пробуджують національну свідомість широких кругів громадянства, що живуть під впливом чужих великодержавницьких ідей.

Мовознавство в недержавних народів завжди мало велике призначення й теплу опіку свого загалу, бо станом національного мовознавства звичайно й мірявся рівень національного пробудження народу, що пережив „етнографічну добу” і ставав нацією. Так само було і в нас, — наше мовознавство (хоч і не високого стану) відоме здавна, на полі української лінгвістики працювало багато вчених дослідників, більших і менших, що працювали часто з тим великим пієтизмом у праці, що можливий тільки у недержавного народу. Поодинокі галузі українського мовознавства — історія мови, фонетика, морфологія, складня, діалектологія і ін. — на теперішній час досліджені в нас досить глибоко, і ми частенько маємо чим похвалитися тут навіть перед народами державними, з культурою вищою від нашої.

Найголовнішим джерелом кожного мовознавства скрізь був історичний словник тієї чи тієї мови. Усі наші праці з мовознавства часто мало обґрунтовані власне через відсутність доброго історичного словника мови. Тим то зрозуміло, чому кожний народ — в особах його кращих мовознавців — так багато дбає про виготовлення докладного наукового історичного словника своєї мови. І з часу виходу в світ такого словника звичайно починається нова доба того чи іншого національного мовознавства, бо з цього часу можливо вже вирішувати найрізніші лінгвістичні питання, що до того „висіли в повітрі”, не оперті на джерельному історичному матеріалі.

В травні місяці 1930 р. Українська Академія Наук у Києві випустила нову велику працю: „Історичний Словник українського язика”, з тому I А - Ж зшиток I А - Глу, 528 ст. in 8°, в дві шпальті, а на початку 1932 р. зшиток

* До 45-річчя ліквідації: 1932 - 1977.

2-й — Глу - Жя, ст. 529 - 947, за реракцією проф. Є. Тимченка. Отже, нарешті, й українське мовознавство дочекалося свого великого свята!

Історичний словник української мови! Мрія трьох поколінь українських мовознавців! Та це ж тепер сотні рук (і не тільки мовознавців) хапливо потягнуться до нього, як до найвищого трибуналу, як до найавторитетнішого джерела за виясненням найрізномродніших питань і темних загадок із обсягу не тільки чистого мовознавства. До цього Словника в першу чергу негайно звернуться всі мовознавці, навіть і не слов'янські, шукаючи в нім відповіді на питання, що їх у кожного з фахових лінгвістів назбиралося не мало. Тепер кожному з ворогів нашої мови, що вперто повторяли дошкульні нісенітниця про українську мову, легко можна відкрити ту чи ту сторінку „Історичного Словника” й довести його помилку, ще й користаючись з авторитету Академії Наук. Нарешті стануть тепер яснішими наші рясні спірні питання з мовами своїх сусідів — польською, білоруською й російською.

Думка про складання Історичного Словника української мови постала давно, — цією справою займався ще П. Житецький, назбираючи для того коло 12 тисяч слів, вибраних із пам'яток старої української мови. Цією ж таки справою ціле життя займався проф. Є. Тимченко; ще зсамолоду зібрав він був коло 60 тисяч слів, вибраних із 34 українських джерел; із цього матеріялу Є. Тимченко склав був малого історичного словника нашої мови й післав його на Костомарівську премію.

Року 1919-го, коли проф. Є. Тимченко був тимчасово професором Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету, знову виринула була справа Історичного словника української мови. Ректор цього університету, проф. І. Огієнко роздобув потрібні на це великі кошти й доручив проф. Є. Тимченкові цілу цю справу. За рік праці виписано тоді понад 30 тисяч карток, головню з „Архивъ Юго-Западной Россіи”. На весні 1920 р., з постанови Сенату, Кам'янецький Університет подарував увесь виготовлений матеріял Українській Академії Наук, тому й передав його проф. Є. Тимченкові, що вертався тоді до Києва. Ця Кам'янецька доба була реальним початком складання Історичного Словника української мови вже на нових засадах.

Ще з самого початку Української Академії Наук при ній заклалася була „Постійна Комісія для складання Іс-

торичного Словника української мови”, а на голову її обрано 26. XII. 1918 року відомого й заслуженого українського лінгвіста, доброго знавця сучасної мови проф. Є. Тимченка, обрано з правами дійсного члена Академії. Різні перешкоди не давали змоги Є. Тимченкові своєчасно приступити до систематичної праці, але вже з 1920 р. організував він у Києві постійне збирання потрібного матеріалу. І цілих 9 літ (1920 - 1929) виписувався найрізніший матеріал — назбирано ще 212284 картки (до 100000 попередніх), над чим працювали: Л. Білозір, Є. Боровик, Є. Волошин, Ф. Гасвський, Г. Грушевська, О. Грушевська, М. Зеров, Л. Кістяківський, П. Ковалів, К. Лазаревська, М. Лев, Л. Назаревська, О. Назаревський, Г. Петренко, А. Різник, П. Рулін, Є. Смолинська, В. Ставниста, М. Станиславський, М. Тимченко, М. Хомичевський, С. Якимович і інші. Так зібраний був (і невпинно збирався й далі) потрібний матеріал і приступлено до його редагування й укладання „Словника”. Першого тому літери А, Б, В уложив сам директор Комісії, проф. Є. Тимченко, літери Г, Ґ, Ж уложили К. Лазаревська й Г. Петренко, а літери Д, Е, Є — Є. Волошин. Ці особи, крім роботи укладачів, виписували на ці літери матеріали для визначення слововиводу, а працю їх усіх зредагував проф. Є. Тимченко. Перший том цієї праці — букви А - Ж, 947 двошпальтових сторін, із передмовою на 5 сторінках і зазначенням величезного числа джерел на 16 ст. (зазначено їх 365, але це список не повний) — в 1930 році показався у світ і вніс величезний вклад до української науки, чого йому ніколи не забуде правдива історія слов'янської філології.

„Історичний Словник українського язика” складений так широко й повно, що стоїть на першому місці серед історичних словників усіх слов'янських народів. Як казав я вище, для нашого Словника вибрано матеріал із 365 українських пам'яток, а це така поважна праця, що її не знають словники інших слов'янських народів і що її об'єктивно з подякою визнають усі.

Я два рази вже писав про перший зшиток цього історичного Словника („Діло” 1930 р. ч. 211 і 213 та „Prace Filologiczne” 1931 р. т. XV ч. 2, ст. 241-264), указуючи його великі додатні сторони, а також і його недостачі. Із недостач найбільшою вважаю відсутність у Словнику віків

XI - XIII, але це вийшло, здається, не з вини редактора; приємно було почути, що мав таки вийти окремий том Історичного словника, що охопив би пам'ятки XI - XIII віків.

Історичний Словник — це монументальна „вікопомна” праця Київської Академії Наук. Цілий український нарід із великим нетерпінням чекає дальших томів цього Словника, як найціннішого скарбу своєї культури. На жаль, доходять до нас якись тривожні чутки, ніби дальші томи Словника більше вже не вийдуть...

(Рідна Мова, 1933)

Оксана Борушенко

ПОЖНИВ'Я ЕМСУ 1976

Немає сумніву що три Емські дні 24, 25, й 26 червня 1976 р. залишаться важливою датою не тільки для учасників цих днів, але й для модерної української історії. Відбуття зразкової Наукової Конференції в справах лінгвіциду (мововбивства), влаштованої нашим ветераном міжнародних конгресів — проф. Яр. Рудницьким, 24-го червня; далі, zorganizовування ним „Емського Протесту 1976” за підписами церковних і громадських діячів із президентом СКВУ о. д-ром В. Кушнірем на чолі — це факти, що залишаться твердою основою для дальшої оцінки „Емського Указу” з 1876 р.

На окрему увагу заслуговує також відкриття „Емської таблиці” на стіні палати в Бад-Емсі, де цар Олександр II підписував свій „указ”. Ця таблиця (на жаль одномовна: німецька, замість двомовної німецько-української) вислід заходів європейського СКВУ під головуванням м-р. А. Мельника й його помічників. Вона — насамперед пересторога західного світу („Манмаль”) перед експансією Росії, давніш царської, а тепер советської.

Розцінюючи всі згадані акти в Бад Емсі з кінцем червня 1976 р. — Наукову Конференцію в справах лінгвіциду з 10 головнішими доповідачами, „Емський Протест 1976 р.” проти утисків української мови й літератури в сучасному ССРСР, та врешті вмурування меморіальної таблиці-остороги, треба об'єктивно ствердити, що вони були гідною відповіддю сучасного українства на „Емський

Указ із 1876 р.” та на сучасний стан української мови й культури під советами.

Все ж, як історикові мені здається, що кульмінаційною точкою Емських відзначувань із 1976 р., є й залишитися „знищення” самого указу в формі спалення його російського тексту, пам’ятного вечора 24-го червня 1976 р. Поминаючи святковий піднесений настрій і спалення проф. Яр. Рудницьким під звуки пісні „Не пора”, російського оригінального тексту Емського Указу з 1876 р., треба об’єктивно ствердити, що в історії української культури не було досі ніякого офіційного анулювання цього указу. Бо ж проголошення Української Держави в 1917-1918 роках й конституційне визнання української мови, було тільки посереднім запереченням заборони української мови. Все ж на теренах цілої імперії Росії, пізніш ССРСР, такого заперечення не було. А йшлося не про посередні засоби, але про якість остаточне й неоднозначне полагодження Емської справи перед історією.

І ось, нам здається, що ліквідація російського (отже оригінального) тексту „Емського Указу з 1876 р.” залишиться важливим історичним актом для майбутнього. Треба було чекати повних сто років, щоб українство здобулося на „спалення” ганебного документу на місці його підписання, і тим властиво надання йому сили державного декрету: — дня 24-го червня 1976 р., в присутності представників усіх континентів українського поселення в Вільному Світі, — занульовано злочинний лінгвіцидний акт із 1876 р.

Цим закінчено, як пізніш заявив німецьким офіційним чинникам, організатор Наукової Конференції і „Емського Протесту 1976 р.”, — „чорну сторінку в історії української культури й в історії Бад-Емсу”. І зовсім слушно директор Гайнц Вадецуль у своїй відповіді 26-го червня заявив, що від цього моменту відкривається нова, світла сторінка історії Бад Емсу й українського відношення до цього курортного місця. Для українців, після ліквідації документу з 1876 р. Бад-Емс буде не тільки історичне місто, але й відпочинково-курортний центр, із новою позитивною „коннотацією”.

Д-р Євген Глива, Австралія

З приводу 15-річчя:

ДЕЩО ПРО ЕТИМОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК
ПРОФ. РУДНИЦЬКОГО

(Етимологічний словник української мови, Чз. 1 - 16,
Вінніпег 1962 - 77)

Після появи словника в 1962 році проф. К. Біда писав так: „... це епохальна подія в українському академічному житті, а в студіях лінгвістики особливо”.

Секретаріат УВАН, з нагоди появи другої частини словника, в пресовому комунікаті назвав його „наріжним каменем української культури”. Українські учасники з'їзду славістів у Вашингтоні в 1962 році закінчили свій комунікат закликом піддержати видання словника — як „велике культурно-національне діло”, і таку саму відозву дали українські учасники Міжнародної Конвенції Назовництва в Амстердамі в 1963 році. Хоч я і не схильний згадувати фінанси при обмірковуванні наукових досягнень, то в цьому випадку мушу згадати, що продукція однієї сторінки словника, з огляду на технічну складність, коштує понад 30 доларів та що відповідальність і за кошти і опрацювання словника особисто несе проф. Рудницький.

Що його спонукало до такої муравлиної довголітньої праці?

Його особиста відповідь звучить так: „Відчуття наукової потреби такого словника, бо українська мова ще не введена в етимологічно-порівняльні досліді та відчуття відповідальности за всю теперішню генерацію українців-мовознавців, що повинні внести свою пайку й свій вклад у загальноукраїнську культурну скарбницю...”. Бо „...чотиридесятитисячну українську культуру” без етимологічного словника довше зносити не можна.

Для характеристики його цілеспрямованої послідовности згадаю лише, що проф. Рудницький етимологією зацікавився ще в лавці середньошкільника, де, як сам пише, „разом із своїми колегами порівнював деякі слова з їхніми відповідниками в клясичних чи сучасних мовах” і такі зацікавлення переконали його, що з історією слів та назв зв'язана історія культури даного народу та його взаємини з іншими народами й культурами.

Університетські студії в 30-тих роках поглибили і скріпили його зацікавлення етимологією і в 1933 році він уже дописував статті до журналу „Рідна Мова”, редагованого проф. Огієнком у Варшаві. Його обидві магістерські праці та докторська дисертація теж були з ділянок етимології. Після докторату, за старанням проф. Кузелі, д-р Рудницький одержав наукову стипендію в Українському Науковому Інституті в Берліні і працював над Німецько-Українським Словником, а від 1941 року працює над Етимологічним Словником Української Мови.

Роки 1941 - 45, тобто початки праці над Етимологічним Словником, це час війни і труднощі збереження та перевозу сотень тисяч карточок, наукових матеріалів та доступу до відповідних бібліотек і можуть бути зрозумілими тільки тим, які цей час переживали особисто, бо знаємо, що багато людей в той час погубили не лише дорогоцінні посілості, а й найближчих членів родини. А проф. Рудницький беріг та доповняв матеріали до словника.

Я вже згадав як появу словника оцінив та привітав вільний науковий світ — український та чужинецький. В таких умовах і тоталітарній московській системі годі було мовчати, отже і вони рішили покликати „колектив укладачів українського етимологічного словника”, який безперечно (хоч може і проти волі авторів), носитиме п'ятно директивів „старшого брата”. В імені вільної науки й академічної свободи проф. Рудницький вніс острій протест, що його Етимологічний Словник московська влада не допускає в Україну. Він послідовно протягом свого творчого життя, в почутті відповідальності перед історією, блистить як непримиримий та гідний борець за життя та розвиток української мови й культури. Від численних його студентів, розсіяних по цілому світі, бажаю шановному п. проф. Яр. Рудницькому довгого життя, здоров'я, сил та щоб його добрі мрії, пляни, а особливо діла увінчалися успіхом...

СУМНІВНІ ВИПАДКИ ВЖИВАННЯ АПОСТРОФА В ЧУЖОМОВНИХ СЛОВАХ І НЕ АПЕЛЯТИВАХ

Апостроф, а чи радше засяг його вживання, належить, крім написань чужих слів, до найоспорюваніших питань українського правопису. Крім фонологічно обґрунтованих випадків його стосування після *p*, де апостроф допомагає в літературній мові розрізнявати дві фонемі *p* — *p'* (*бур'яну́* — *бу́ряну*), лиш недостатньо умотивоване його писання після губних приголосних перед йотованими голосними (*п'ять*, *б'є*, *п'ю*, *в'яжу*, *кам'яний*, *навіть пів'яблука*), але вже не в групах таких приголосних (*святий*, *різдвяний*, *тьмянний*, *яв'яги*), хоч у групах, виниклих на межі з приростками його пишуть (*обов'язати*). Уведено ж сюди апострофа тому, що він наглядно показує йотовану українську вимову таких груп (себто вимову *п'ят' б'є, п'ю, в'яжу, кам'яний*) і давно тут спорадично писали навіть *п'ю, п'ю*. Йотовану вимову окремо відмічувати, мовляв, остільки важливо, що в польській, білоруській чи російській мовах такі групи вимовляються м'яко (як от рос. *п'ат', в'ажу*), апостроф же допомагає відрізнявати українську вимову від російської й на письмі. Очевидно, це аргумент остільки слабкий, що кожна мова має свої власні ортоепічні закони й на сусідні мови озиратися не потребує. Озирання ж тут на російську вимову свідчить усього про ввведення наслідків білінгвізму й літературної двокультуровості в правопис. Бо ж в українській ортоепії і так вимовляються всі губні перед йотованими голосними твердо й отже таку вимову позначувати ще й апострофом річ зайва. А знову ж те, що існують у нас діалектні ареали, де вимовляють не *с'в'ятий*, але *с'ятий* чи *с'ватий* (а отже тут *свя-* й споріднені групи мали й нейотовану, в тому й м'яку, вимову), звучить як примхливо-чудернацьке респектування в системі правопису одних лиш діалектних ре-

гіоналізмів — при одночасному нехтуванні інших (напр. позначування вимови *с'вйатий* як *св'ятый*). Все важче ставатиме педагогам українцям обґрунтовувати перед думаючими учнями потребу у вживанні чи невживанні апострофа в таких випадках. Тому так важко йому було прорватися у правописну традицію Галичини. Нині вічна-віч українсько-російському білінгвізмові культурного прошарку на Україні апостроф тут виконує радше крихту чуттєву функцію: розрізняє назовні в низці випадків видимо українські написання від російських. Не має він уже тієї „національно-розрізнявальної” функції на еміграції (як не мав раніш у Галичині) і певно не мав би її при змінній політичній ситуації в Україні. Триматиметься лиш так довго, як довго терпітиме його традиція і впаде при першому зрушенні правописної традиції мовознавцями, а ще більше — педагогами.

Не збираємося отут ламати копія проти чи за писанням апострофа після губних. Хочемо лише вказати на дві категорії випадків його недоречного невживання дотеперішніми довідниками; маємо на думці „Правописний словник” Г. Голоскевича, 1929, 1961¹⁰, „Орфографічний словник” І. Кириченка, 1955 та „Український правопис” АН УРСР, Київ 1960², — бо в основному вони тут не різняться. Йдеться про запозичення з групами *ю, бю, вю, фю* та про прізвиська й місцеві назви з групами того ж типу. Німецьку фонему *й* чи французьку *и* східноукраїнська й літературна вимова передає в позиченнях та власних іменах аналітичних як *ю*, себто *йу*, чи *'у* й йотована вимова після губних уже давно задомашнилася в таких словах як: *бюджет, бюлетень, бюро, бюст, вестибюль, гравюра, купюра, пюре, фюзеляж*. Зовсім нелогічно правопис тут однак апострофа ставити не каже, хоч велить його писати в випадках: *п'еса, п'едесталь, п'емонт, об'єкт*, а в випадках *п'яно, ф'яско* (у Кириченка ще й *ф'юрд*, в Голоскевича *ф'юрд*!) вводить штучно вимову з *-і-*, хоч у мові чується виключно *п'яно, ф'яско* як і *ф'юрд*. Отже або треба б увести апострофа *й* у тих випадках (і

це просліше!), або слід його після губних скасувати загалом.

Ще нелогічніше стоїть тут справа з неукраїнськими місцевими назвами й прізвищами. Творці правил про апостроф створили категорію правописно „екстериторіяльних” неукраїнських назв і прізвищ — залежно від їх географічної й національної приналежності, намагаючися зайво передавати нюанси м’якої (російської, польської, білоруської) чи йотованої (української) вимови тої самої назви. Назву місцевості *В’ятка* в Україні (є таке село!) пишуть з апострофом (як показує довідник „Українська РСР, адміністративно-територіальний довідник”, 1947), назву ж річки Вятка, а раніш і міста, в Росії пишуть без апострофа. Прізвище *Пшен’юрська* пишуть, як кому до вподоби: залежно, чи хочуть передавати польську чи українську його вимову. Що подрібніше якийсь довідник ілюструє прикладами того роду написання, то плутанина виходить більша. „Український правопис” АН УРСР, 1960, виявляє тут несвідомо аж чотири можливості: 1) написання з апострофом: *П’ятигорськ, Прокоп’євськ, Муравйово, Воробйов, Соловйов, Голуб’єв, Аляб’єв, В’ельгорський, П’ягенца, Ф’езоле, Рів’єра, Водон’янов, Ареф’єв*; 2) написання без апострофа йотовано: *Бядуля, Бялий, Белий, Белінський, Бюлов, Белосток, Беловезька пуца, Белгород* (і навіть сербський Београд як *Белград!*), *Вяземський, Виспянський, Пясецький, Певнев, Румянецев, Алфьоров*; 3) написання з *i*: *Віардо, Фіуме* (насправді сьогодні *Рієка!*); 4) написання: *Белиз* (сербський славіст *Беліч!*). А врешті, щоб у тому хаосі подати свій орієнтир, радить: „Всі географічні назви інших республік Радянського Союзу передаються в українській мові відповідно до російського написання їх...” (стор. 128; приклади ж позбирано із стор. 118-130). Таку саму засаду “*In dubiis pro lingua Russica!*” стосують в УРСР скрізь, як зрештою й не один з-поміж наших т. зв. „практичних мовників” на еміграції.

Написання без апострофа російських як і польських чи білоруських місцевих назв і прізвищ (отже чужа пом'якшена, а не українська йотована вимова!) суперечить іншій прийнятій тут слухній zasadі: українщити із словотвірного погляду слов'янські прізвища й назви, пишучи *Пшибишевський, Достоевський, Покровське, Валусев*, а не — Пшибишефскі, Дастасфскій, Пакрофскає, Валусф. Отже й тут слід би писати апостроф, як довго його пишемо після губних перед йотованими.

Скомплікованіша справа з написаннями *бю, вю, мю, ню, фю* у німецьких та французьких прізвищах і місцевих назвах (*Вюрцбург, Вюрмсер, Вюри*), де літера ю недосконало передає чуже *ü, u*. Але й тут вимова Мюнхен (*Мюнхен*) задоманилася в частини (сх.-укр.) старшого покоління на еміграції, як і вдома. Західні українці, навіть пишучи *Мюнхен*, вимовляли Мінхен. Молоде ж, вироще в Німеччині покоління (наскільки воно говорить по-українськи!), уводить в таких випадках німецькі фонем *ü, ö* в свою українську вимову німецьких назв і прізвищ (*Мүнхен, Гёте, Гётінген*). Так воно є й з вимовою французьких фонем *ü, ö* чи англійської *ö* в молодих українців Франції чи Англії. Для них скрізь у тих випадках вимова Мюнхен, Мінхен, залишиться „смішною”, „простацькою”, притаманною неосвіченому українському докільню старшої генерації. Вимова ж з *ü, ö* (*Hugo, Goethe, Burns*) напевно залишиться притаманною освіченим білінгвістам. Для маси ж мовців, якщо дотичні прізвища й місцеві назви стануть популярними, притаманною стане східньоукраїнська йотована вимова (*Мйунхен*), як це сталося в випадках *кунюра, коабюра, ренгеч*. А тоді й тут послідовність вимагатиме написань з апострофом. Або — прийдеться його скасувати після губних перед йотованими взагалі...

Яр. Рудницький

СЛОВА Й ДІЙСНІСТЬ
або
ПРО „КОДЕКС ЕТИКИ УКРАЇНСЬКОГО
ЖУРНАЛІСТА”

Ухвалений II З'їздом Українських Журналістів Канади й Америки 5 й 6 листопада 1966 р. „Кодекс етики українського журналіста” далі „висить у повітрі”.

Нові факти свідчать про те, що дехто його не придержується.

Ось вони, ці факти:

13

“ALTERA PARS NON AUDIATUR”

„Плюгава писанина” проти автора цих рядків в „У.Г.” ч. 44/1976 викликала спонтанню реакцію в Канаді й за-границею. Отак, напр., мгр. Мирон Оришук у листі до Редакції „У.Г.”, якого не надруковано згідно з „етикою” українського журналіста” в „У.Г.” „Ще про »канадизми« проф. Яр. Рудницького” писав так:

„Ще ніколи не доводилось мені читати в українській пресі такої плюгової писанини, зверненої проти якогонебудь нашого заслуженого науковця, як оце тієї, що появилася в „Українському Голосі”, ч. 44, із 3 листопада 1976, поміщеної п. Степаном Сорокою, „Кому потрібна така »етимологія?»”

Мабуть дописувач слав, читаючи допис проф. Яр. Рудницького, „»Канадизми« в навчанні української мови в Канаді”, і не зрозумів, в чому справа; бо йнакше був би не зважився писати на цю тему. Звісно, що руйнувати легше, як будувати; і погано вже, коли той, що руйнує, будувати не вміє. Не обдумавши й не передумавши добре своєї писанини, а, врешті, не порадившись з доповідачем, п. Сорока „вирвався, як Пилип з конопель” зі своїми „мудрими спостереженнями”. Принайменше, аби він був провірив, заглядаючи в англійські та російські словники, те, що написав, то може б це інакше виглядало. А, так, то це виглядає, що вся „мозольна праця” п. Сороки спрямована на те тільки, щоб змішати з болотом нашого науковця, який, як би не було, вповні заслужив собі на пошану”.

* * *

З низки інших листів друкуємо й цей:

До Редакції
„Українського Голосу”
у Вінніпегу.

Curitiba, 16-го листопада 1976 р.

Пане Редакторе:

Прочитавши в „Українськiм Голосi” (ч. 44 iз 3-го листопада бi-жучого року), те що написав п. Степан Сорока: — „Кому потрібна така етимологiя”, я не тiльки як директор Департаменту Iсторiї най-старшого в Бразилiї Федерального Унiверситету, але як науковець, а головнo як людина, якiй залежить на додержаннi правди й точности, висказую Вам протест i обурення в зв'язку з помiщенням цього допису.

Дуже мене дивує що Редактори „У.Г.”, пiсля стiльки рокiв не здають собi справи про вартiсть наукової працi Професора Ярослава Рудницького, коли вона є признана в цiлiм свiтi, i помiщують такого роду писання як п. Сороки.

Допускаючи їх до сторiнок Вашого журналу, обезцiнюєте не тiльки „Український Голос”, але й самих себе.

Дуже це все прикре, головнo коли українська емiграцiйна преса, якoї завдання є iнформувати про осяги i здобутки українцiв у свiтi, ця преса до якoї належить i Ваш журнал, на жаль, займається такими негiдними справами, як допис п. Сороки.

Знаючи Професора Ярослава Рудницького з найважливиших iнтернацiональних наукових конгресiв, якi вiдбувалися в мiстах рiзних континентiв, i бачучи вiдношення i повагу науковцiв з цiлого свiту до нього, попросту незрозумiлим є Ваше намагання зменшувати авторитет i руйнувати таку потрібну працю нашому Народовi.

Справдi, тяжко зрозумiти, а ще тяжче оправдати поступовання „Українського Голосу”.

Оксана Борушенко

ЩЕ ПРО „КАРМАНЩИНУ”

В ч. 44 „Українського Голосу”, з дня 3 листопада 1976, надруковано допис п. Степана Сороки, в якому вiн виступає проти слова „карманщина”, як „канадизму”.

Тому, що я присвятила кiлька рокiв працi над творчiстю П. Карманського, пишучи магiстерську працю в Манiтoбському унiверситетi про нововiдкритий рукопис автора „Шляхами вiкiв” i осягнула ступiнь доктора в 1976 році в УВУ в Мюнхенi на основi дисертацiї про життя й творчiсть П. Карманського в Канадi, стверджую, що слово „карманщина” є типовим „канадизмом”, який сягає своїм початком до часiв Першої свiтової вiйни i сьо-

годні він відомий науковій літературі в Канаді.

Отже, проф. Яр. Рудницький правий, коли вважає це слово за „канадизм”.

Д-р Кароліна Гайдай

Вінніпег

З ПОЖОВКЛИХ СТОРІНОК

XIV.

СВИСТУН, СВИСТУНІВЕЦІ І... СВИСТУНІВСЬКА ЦЕРКВА

На з'їзді Канадського Назвознавчого Інституту в Альбертійському університеті в травні, 1975 року, підписана прочитала доповідь на тему апелятивізації канадських прізвищ, і як приклад подала, між іншими, такі апелятиви, як свистунівець, свистунівці, Свистунівська церква, які свого часу широко вживалися між українцями в Канаді у зв'язку з діяльностями громадсько-церковного діяча, Василя Свистуна. Основою для цієї доповіді (яка тепер у цілому зберігається в Національній Етнічній Архіві в Оттаві *) були „пожовклі сторінки” часопису „Українського Голосу” з 1920-их років, а зокрема число 15 з 1926-го року, в якому читаємо:

„Прізвище свистунівець утворено від імені одного з визначних членів української православної церкви, Василя Свистуна, зрештою світського чоловіка. Отже, свистунівець мало б означати — член тої самої церкви, до котрої належить Свистун...”

Роля Василя Свистуна в історії українців Канади іще об'єктивно й вичерпно не з'ясована, все ж апелятивізація його прізвища свідчить про його велику популярність у Канаді, не зважаючи на те, що він наприкінці свого життя перейшов у табір радянофілів і через це з ним зірвали його давніші симпатии й співробітники. Тому дивним видається становище теперішніх редакторів „Українського Голосу” в цій справі (пор. наприклад ч. 44, 1976). Чи справді треба промовчувати історичні факти й постаті з історії?

*) Ol'ha Woycenko: “Ukrainian-Canadian Onomastic Neologisms in the First Decades of this Century”, cf. *Onomastica* No. 50, Winnipeg 1976, p. 7.

Ольга Войценко, Оттава

РЕЦЕНЗІЇ Й ОГЛЯДИ

ЧЕТВЕРТИЙ НАКЛАД „АНТОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ”

**READINGS IN SLAVIC LITERATURE:
Texts in Ukrainian, by J. B. Rudnye'kuj**

Манітобський університет випустив у 1975 р. 4-е видання сконденсованого вибору текстів української літератури під повищим наголовком.

Мавши змогу вживати цей вибір на лекціях української літератури в Інституті Св. Володимира в Торонті, вважаю, що цей підручник в сконденсованій формі подає основні відомості про твори старої доби, середньої і нової.

Приймаючи до уваги попередню підготовку учнів і кількість годин призначених на вивчення літератури, учитель може дуже легко орієнтуватись і додавати більше деталей до головного матеріалу цього підручника. Помічним є також питання в тексті.

Хоч мало розповсюджений і ще менше реклямований підручник професора Я. Рудницького — один із найкращих виборів української літератури під сучасну пору. Українські курси й школи можуть з великою користю вживати його для ознайомлення студентів з есенціальними здобутками української літератури від її початків до наших днів.

Д-р Галина Семенюк

ОКРЕМОЮ ВИСТАВОЮ ЗАПОЧАТКОВАНО „КОЛЕКЦІЮ ПРОФ. ЯР. РУДНИЦЬКОГО” В МОНРЕАЛІ

Монреаль (ОУПС). З початком вересня, з новим академічним роком, урухомлено для наукового вжитку „Колекцію Яр. Рудницького” в Бібліотеці Г. П. Ваньє на кампусі Льйолі Університету Конкордія при вул. Шербрук Вест. Ця колекція складається з-понад 300 рукописних праць, замовлених і приготованих для Королівської Комісії Двомовности й Двокультурности в рр. 1963—1971, в тому й меморандумів українсько-канадських установ і організацій, приватних „брівів” окремих осіб, тощо. На окрему увагу заслуговують дві рукописні студії про українську групу в Канаді — сл. п. Ростислава Шульгина по-французькому й п. Ольги Войценко в англійській мові. Україніка „Колекції Яр. Рудницького” скаладеться теж із де-

яких друкованих праць із української канадіяни. Як спеціальна колекція, вона приміщується в окремій кімнаті Бібліотеки Ваньє під ключем і є доступна дослідникам на основі окремого дозволу. Виставою деяких матеріалів із цієї колекції в головному притворі („голі“) бібліотеки в днях 7—12. IX. 1976 офіційно відкрито цю колекцію для науково-дослідчих цілей.

ПАМ'ЯТІ Д-РА М. ГУЦУЛЯКА

Комеморативна сесія в Нац. Музею Канади

Оттава (ОУПС). В днях 22. VIII до 31. X. 1976 відбулася в Національному Музею Канади вистава колекції д-ра М. Гуцуляка під тримовним гаслом (українсько-англо-французьким) „Народні мистецькі скарби України“. Із смаком розложені експонати, передусім із Гуцульщини, схарактеризовано тримовною афішкою з таким текстом: „З-поміж цінних здобутків Нац. Музею в останніх роках є велика збірка українського мистецтва, подарована д-ром М. Гуцуляком з Ванкуверу. Ставши важливою частиною багатокультурних надбань Музею, ця збірка є прикладом кольоритної спадщини України; вона свідчить водночас про посвяту і щедрість жертводавця“ (те саме по-англійському й французькому).

З нагоди закінчення цієї вистави відбулася в неділю 24. X. під патронатом Світового Акад. Комітету Вільних Українців „комеморативна сесія пам'яті д-ра М. Гуцуляка“, що — як відомо — помер у Ванкувері, не доїхавши до Оттави на відкриття своєї вистави 22 IX. Сесію його пам'яті відкрив проф. Яр. Рудницький, президент САКВУ, вітаючи друзів Покійного й гостей. Він схарактеризував саму виставу і її експонати, а опісля дав характеристику д-ра Гуцуляка, як ученого, автора історично-мемуарних праць. Присутні на цій Сесії підписали таку меморіальну грамоту: „Пам'яті д-ра М. Гуцуляка: **Приявні на виставі Українського Народного Мистецтва в Нац. Бузею Канади в Оттаві, оцінюючи високо заслуги сл. п. д-ра М. Гуцуляка в ділянці української культури й науки, почесного члена Гуманістичного Відділу УВАН від 1974 р., низько склоняють голови перед його світлою пам'яттю з нагоди закриття вистави — останнього загально громадського акту сл. п. Вченого — Громадянина**“.

Цю грамоту разом з підписами присутніх рішено здепонувати в архіві Нац. Музею Канади, а копії в українських музеях у Ванкувері, Едмонтоні, Вінніперу (ОУКО) та в Музею ім. Д. Антоновича

при УВАН в Нью-Йорку. — В загальному оглянуло виставу в днях 22. VIII. — 31. X. 1976 понад 10 тисяч відвідувачів Музею в Оттаві.

А ТЕПЕР „НАУКОВЦІ” З УВАН МАЮТЬ СЛОВО:

У „Канад. Фармері”, з 2-го серпня ц. р., на стор. 3-ій, була поміщена моя стаття п. н. „Пам'яті В. Кохана”. На запит деяких читачів, якими джерелами я користувався при писанні статті і де можна знайти більше відомостей про життя і працю сл. п. В. Кохана, відповідаю:

В. Кохан сам, особисто, на прохання автора цих рядків, подав короткий свій життєпис у 1957 році для зладження гасла до Енциклопедії Українознавства. Це гасло, значно скорочене, появилось в 3-му томі Е.У., стор. 1152.

Після несподіваної смерті В. Кохана і його дружини Ліді., цей життєпис з доповненням ред. С. Волинця (політична діяльність) і А. Качора (кооп. праця), які були найближчими друзями Покійного, став основою для всіх посмертних згадок у нашій пресі, до якої цей життєпис розіслано.

У тому ж самому часі, ред. С. Волинець закінчував друкувати свою книжку п. н. „Передвісники і творці листопадового зриву — західньо-українські громадські і політичні діячі”. І до тої книжки ред. С. Волинець написав окремий розділ про життя і працю В. Кохана — диви стор. 283—292 вище названої книжки.

І цей життєпис В. Кохана, в опрацюванні ред. С. Волинця, у книжці „Передвісники і творці листопадового зриву”, є дотепер найновішим і його я використав майже повністю у своїй статті. На цьому місці я вибачаюсь перед родиною сл. п. С. Волинця і перед читачами „К. Ф.”, що я цього джерела не назвав у своїй статті. Однак це сталося не зі злої волі, але мимовільно, тому, що стаття була подумана як звичайна тільки пригадка, що така людина, заслужена перед українською громадою, жила і між нами і з приводу 10-ліття її смерті варто це пригадати.

Самозрозуміло, що при писанні окремої монографії про Покійного В. Кохана були б подані всі доступні нам джерела, яких досі ще ніхто повністю не використав. („К. Ф.” ч. 38/1976)

А. Качор

Анатоль Вовк

НОВИЙ АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК

АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК, склали М. Л. Подвезько, М. І. Балла. В-во „Радянська школа”, Київ 1974 р. Близько 65,000 слів, 663 стор.

Від Редакції: Поширену версію цієї статті автор читав як доповідь на конференції Українського Термінологічного Центру 24-го травня 1975 р. з нагоди 10-річчя цієї установи.

Коли в Америці появився у продажу виданий у Києві, в 1948 р., словник М. Подвезька на 50 тисяч слів та близько 800 сторінок друку, на нього постав величезний попит серед наших нових емігрантів. Його передруковано фотомеханічним способом і ще дотепер він є дуже „ходовим” об'єктом книготоргівлі.

Впродовж 28 років від його появи словник Подвезька став настільною книжкою усіх робітників пера, які, хоч і свідомі його поважних недоліків, були змушені ним користуватися через брак ліпших словників цього об'єму.

Безсумнівно, англо-український словник Подвезька, як також і його українсько-англійський (Київ 1952 і 1957), мали величезний, на жаль, в більшості некорисний вплив на мову нашої еміграції. Уживачі словника, зокрема ті, що не знали добре російської мови, приймали його переклади в добрій вірі, не знаючи, що вони у великій мірі поросійщені.

Довгі роки прийшлося чекати на появу другого видання Подвезького англо-українського словника. Властиво, згідно з твердженням редакції нового словника, він не є другим виданням словника з 1948 року, а уявляє собою „зовсім новий англо-український словник, що відрізняється від свого попередника не тільки обсягом, а, насамперед, змістом”.

В нашому огляді постараємося об'єктивно розглянути позитиви й недостачі нового словника. Одночасно перевіримо наскільки цей „зовсім новий словник” є справді кроком вперед у порівнянні з першим словником М. Подвезька.

ЗАГАЛЬНІ ДАНІ ПРО НОВИЙ СЛОВНИК

На звороті титульної сторінки знаходимо вияв колоніального статусу України. Це шифр советської десяткової бібліотечної класифікації, поданий як 4И (Агнл) (ОЗ). Він показує, що книжка є словник англійської мови, але зовсім не вказує на наявність української мови в цьому виданні. Щобільше, сам шифр надрукований тільки російською мовою (И — від „иноязычный”).

Хоч словник не має фірми Академії наук УССР, що її має більшість словників, він все таки повинен би бути авторитетний, бо його „розглянуто й рекомендовано до видання” м о в о з н а в ц я м и Київського університету. Показове це, що в додатку до загального редактора, у словнику ще названо художнього редактора, двох технічних редакторів та відповідального редактора. Словник має, отже, двох авторів, але п'ять редакторів. Можна здогадуватися, що при такій ситуації остаточно версія словника набагато різниться від оригінальної версії авторів.

Варто відзначити, що новий словник має вже позначку International Copyright. Так, отже, охочі передрукувати цей словник фотомеханічним способом (як це було з першим виданням) натраплять на легальні труднощі, або муситимуть платити за право передруку. Це може зробити цей словник малодоступним, беручи до уваги, що його тираж усього 47 тисяч. Це зовсім мало, зважаючи на те, що від появи першого видання минає уже 28 років, а на появу чергового треба буде, мабуть, чекати знову цілі десятиріччя.

Перевірення „пашпорту” книжки, який подається у всіх виданнях у СССР (за винятком тих, що призначені для чужинців), показує, що словник не має шифру цензури. Перше видання словника такий шифр мало. Висновок, що це в наслідок полегшення цензури українських видань в УССР, був би, на жаль, неправдивий. Замість анонімого цензора у словнику подано та названо окремого відповідального редактора, який, очевидно, несе відповідальність за виконання партійних директив на мовному фронті.

Доказом цього, що цензура всіх українських мовних видань в Україні й надалі існує, є факт, що всі інші найновіші словники, такі як хоч би всі 5 томів „Словника української мови” та словники: економічний (1973 р.), біологічний і чужомовних слів (1974 р.) — такі шифри цензури мають. Це дійсно треба большевицького цинізму, щоб навіть на виданнях Академії наук „суверенної держави” УССР явномовно прибивати тавро імперської цензури.

Хоч новий словник, згідно з заявою видавництва призначений також для осіб в англійських країнах, які вивчають українську мову, передмова редакції, як і інформація про побудову словника, надруковані тільки українською мовою.

ПОРІВНЯННЯ ДЖЕРЕЛ ДВОХ ВИДАНЬ СЛОВНИКА

Від жадного словника не можна вимагати, щоб він був ліпший, як ці лексикографічні, мовні, галузеві та фахові джерела, якими укладач користувався у своїй праці. У цьому відношенні перший Подвезьків словник був дуже бідний. Укладач словника вживав як джерела сім англо-російських словників та всього-на-всього два англійські, глумачні. У списку джерел нема ні одного з авторитетних і поширених амери-

канських словників, таких як хоча б словники видавництва Merriam-Webster.

Це уобозство джерел можна би виправдати післявоєнними обставинами, в яких складано словник. Як би й не було, перший словник Подвезька не можна ніяк уважати оригінальною працею. Порівняння його з джерелами показує, що він є в основному українським перекладом „Англо-русского словаря” В. К. Мюллера. Цей дуже в СССР популярний словник до 1969 року мав 14 видань.

У новому Подвезьковому словнику джерела куди повніші. Список англomовних джерел подає вже три британські і три американські тлумачні словники, включно з Merriam-Webster (Collegiate). Укладачі подають також декілька українських джерел. Між ними, на жаль, нема ні одного із серії термінологічних словників, що виходять у Києві від 1959 року, навіть найбільшого і найзагальнішого з них, „Російсько-українського технічного словника” М. Матійка та ін., на 80 тисяч термінів (Київ 1961). Жаль також, що автори нового словника користувались дуже поросійщеним однотомним „Російсько-українським словником” з 1962 року, а не використали, хоч би тільки частинно, лізніший тритомний рос.-український словник, виданий у 1968 р. Цей словник солідніший, багатший синонімами та куди менше поросійщений.

ОБСЯГ ТА ДОБІР РЕЕСТРУ У ДВОХ СЛОВНИКАХ

Згідно з титульною сторінкою нового Подвезького словника, він містить 65 тисяч слів у порівнянні з 50 тисячами гасел у першому словнику. Це відповідає побільшенню реестру на 30 відсотків. Все таки, цей поширений словник менший обсягом, як його прототип, словник В. Мюллера, який десять років тому містив 70 тисяч реєстрових слів.

За інформаціями редакції, в опрацюванні нового словника стосовано нові критерії добору гасел до реестру тому, що бажанням укладачів було „надати словникові переважно практичного призначення”. Новий словник має мати багатшу термінологічну лексику, як також більше англійських і українських фразеологічних висловів. Ця настанова на усучаснення, модернізацію словника без сумніву побажана й корисна. Одначе, на нашу думку, вона в словнику у великій мірі не дотримана.

Безперечно словник містить велику кількість термінів, яких у першому виданні не було. Ось декілька прикладів доданих термінологічних гасел: absorbent, acclimation, container, drier, fluidity, forceps, Gaelic, hummingbird, laser, motile, nuclear, nylon (хоч нема подібних: Dacron, Orlon, polyester), radar, sonar, supersonic, timelag, timberline. У поширеному реєстрі завважуємо також ряд доданих побутових назв, яких бракувало у першому виданні, наприклад, гасла: drive-in, drug-

store, Epsom salt, freezer, halibut, hamburger, hot dog, mistletoe, motel, outfit, penthouse, thumbtack, white lie.

З другого боку бачимо поважні недостачі у модернізації. У словнику залишено з першого видання багато гасел, які сьогодні зовсім зайві, застарілі. Ось декілька гасел тільки на першу літеру, які без шкоди можна б пропустити (їх нема у теперішніх англомовних словниках коледжового рівня): ABC book, ablactation, about-sledge, arm-saw, averruncator, axunge.

Крім нових гасел у новому словнику подано також додаткові значення до деяких реєстрових слів першого видання. Наприклад, у перекладі слова abacus додано його найважливіше значення — рахівниця, якого перекладу в першому словнику чомусь не було.

Друга, поважніша, недостача, це неповне відображення найпоширенішого словництва сучасної англійської мови. Це ствердили ми таким способом. Вибравши одну літеру, ми послідовно порівняли реєстр нового словника Подвезька (на 65 тисяч гасел) з відповідними реєстрами двох англомовних тлумачних словників багато меншого обсягом, а саме на 55 тисяч гасел і на 45 тисяч гасел. При задовільному охопленні матеріалу, новий словник повинен би містити практично всі гасла одних двох, на 15-30 відс. меншого об'єму, англомовних кишенькових словників. Таке порівняння показало, що, не зважаючи на практичну настанову нового словника, він все таки не містить великої кількості широковживаних англомовних слів і висловів. Так, отже, за нашим підрахунком, тільки під літерою С бракує біля 400 гасел, поміщених у двох згаданих значно менших словниках. (Тут не враховуємо власних імен і скорочень, вміщених у реєстрі цих англомовних словників). Екстраполяція цього числа на об'єм цілого словника дає яких 4000 до 4500 пропущених реєстрових слів у новому словнику. Правдоподібно стільки ж рідковживаних і застарілих слів можна б з нього викреслити.

ПОРІВНЯННЯ ЯКОСТІ ПЕРЕКЛАДУ У ДВОХ СЛОВНИКАХ

Найважливішою, мабуть, ознакою вартості будь-якого перекладного словника є якість пропонованих у ньому перекладів. Порівнюючи обидва Подвезькові словники у тому аспекті, можемо про новий словник сказати таке: у другому виданні виправлено доволі багато неправильних перекладів, яких чимало у словнику з 1948 року. Там, наприклад, переплутані були переклади термінів *biconcave* і *biconvex* та антонімів *supine* і *prone*. В новому словнику ці пари слів перекладені вже задовільно. А ось приклади інших задовільно виправлених перекладів. (Для збереження місця позначимо перший Подвезьків словник як „По1”, а другий як „По2”). *cymbals* По1: цимбали, По2: тарілки; *style* (ботаніка) По1: маточка, По2: стовпчик; *cesspool* По1: помийна яма, По2: стічний колодязь.

Багато зокрема знаходимо виправлень ботанічних назв, які в По1 були чомусь особливо недбало опрацьовані. Не будемо наводити тут старих і нових перекладів. Скажемо тільки, що вони, для прикладу, стосуються таких англійських назв рослин: basil, 'bilberry, chrysanthemum, cornflower, cowslip, columbine.

Треба сказати, що не всі помилкові чи неповні переклади з По1 тепер виправлено. Наприклад, як По1 так і По2 перекладає слово cherry тільки словом „вишня”, коли тут треба додати також переклад „черешня”. Для уточнення цих назв треба би додати гасла sour cherry і sweet cherry.

У передмові редакції нового словника сказано таке: „Велику вагу приділили укладачі словника відображенню специфіки словникового складу американського варіанта англійської мови”. Автори свідомі, отже, цього, що в першому виданні словника американський мововжиток був показаний дуже незадовільно. На жаль, і По2 щодо того залишає багато до побажання. Бо ж чи справді американці вживають, як це каже По2, таких слів, як „cinemactor” у значенні „фільмовий артист, або „hunker” у значенні „ретроград, людина з відсталими поглядами”? У перекладі гасла apple sauce автори, крім сленгового значення „нісенігниця, дурниця” (але без позначки sl.) подають, як перше значення, „лестоці” (?), а зате зовсім не подають основного кулінарного значення цього слова. Слово cheezy — у сленговому значенні — укладачі перекладають як „модний, стильовий”, коли треба: дешевий, дрантивий. Неправильно перекладені гасла in-patient, outpatient, primary (у виборах). З назвами американських квітів також недобре. Рослина bluet — це не волошка, а daisy в Америці — не є наша „маруна”, а радше відповідає нашим квітам „королиця”, „роман” чи ромен”. (Наша маруна по-англійському — feverfew).

Американізи, однак, не є єдині випадки неправильних перекладів у новому словнику. Їх знайти можна більше. Ось приклади: ammonium chloride — ніяк не є „нашатирий спирт”. Цей переклад це російська назва амоній гідроксиду (докладніше — його водяного розчину). Також liquid ammonia — не є „нашатирий спирт”. Правильний переклад є „скраплений (або зріджений) амоніак”. Braze не значить „бронзувати”. Слово calk не означає „негашене вапно”, як це подано в словнику. Укладачі мали, мабуть, на думці слово calx, але й це слово тепер застаріле.

У дальшому chandelier — не є „канделябр”, це слово відповідає англ. candelabrum. Chamber of Commerce не є „торгова палата”, а „Торговельна палата”, бо це назва установи, а не приміщення, де торгують, chive(s) не „цибуля сіянка”, а „трибулька”. Вкінці privacy — це не те саме, що „самота, самотність” (— англ. loneliness), а plaster of Paris — не є усякий „гіпс”, а лише „палений гіпс”.

У новому словнику Подвезька знайдемо чимало неповних пере-

кладів та перекладів, де значення не подані за чергою поширеності в мові.

Обмежимося тільки до кількох прикладів. У них при англійському гаслі подаємо в дужках пропущене важливе значення: catholic (загальний; всесвітній), bramble (малина, поруч ожини), chain (чейн, як міра довжини), blackberry (ожина), character (друкарський знак), unquote (кінчити цитату).

Стільки про якість перекладів з погляду семантики — науки про значення слів. Для українців, як на батьківщині, так і в діяспорі, ще більше важливим є питання якості української мови, вжитої у перекладах.

Це загально відома істина, що всі „радянські” видання, які появилися в Україні після 1933 року, в меншій чи більшій мірі поросійщені. Ступінь поросійщення залежить від політичного клімату в СССР у даний час. Порівняймо, отже, в цьому відношенні перше видання словника, здійснене за часів повоєнного сталінізму, з другим, яке у великій мірі мусіло бути опрацьоване за часів хрущовської відлиги.

В оцінюванні русифікації помічним буде відрізнити два роди росіянізмів у друкованому слові в УССР. Перший рід назвемо — примусові росіянізми, другий необов'язкові або вибірні. Значення оцих пропонованих визначень пояснимо прикладами. Так, отже, в Україні тепер ніхто не відважиться назвати метал, що має англ. назву lead українським словом „оливо”, хоч ця назва до 1933 року була рекомендована всіма словниками. Єдина дозволена назва цього металу в УССР є „свинець”. Це чисто російська назва, яка хоч нагадує свиней, мабуть, нічого спільного з ними не має. Причина цього примусу така, що українська назва „оливо” задуже схожа на російське слово „олово”, що в російській мові є назвою металу, що по-англ. зветься tin. Розуміється, що також і цю російську назву мусять українці вживати, хоч і мають свою власну, традиційну — цина”. „Свинець” і „олово” — приклади примусових росіянізмів. Приклади вибірних, необов'язкових росіянізмів дамо в парах слів: „парус та вітрило” і „булавка” та „шпилька”. Тут автор має у кожній парі до вибору, котрого слова вжити. У кожній парі перше слово — росіянізм, а друге — добре власне українське слово. Вибір залежить від рівня мовної культури автора, його знання і відчуття рідної мови та, у великій мірі, від його цивільної відваги йти проти русифікаційної течії в Україні. Очевидно, у теперішніх політичних умовах, ми можемо оцінювати та критикувати авторів тільки на основі їхнього вжитку вибірних росіянізмів. Коли б автор навіть і заступив примусові росіянізми українськими відповідниками, їх „виправить” редакція чи цензура.

Про укладачів По2, а може, справедливіше, про його редакторів, не можна сказати, щоб вони грішили чи то цією цивільною відвагою,

чи то глибоким відчуттям цього, що українське, а що накинене. Гортаючи обидва Подвезька словники багато разів, ми знайшли тільки один випадок, де яскравий росіянізм першого видання у новому словнику заступлено добрим українським словом. Це в перекладі будівельного терміну *bondstone* (синоніми: *bonder, headstone*). У По1 він був перекладений як „тичок” (російське слово), а По2 уже правильно, як „лоперечник”.

У декількох випадках до росіянізму, вжитого у По1, тепер додано, як синонім, добре наше слово, напр.: у гаслі *caraway* до росіянізму „тмин” додано добре „кмин”, при *Cinderella* до російського слова „Золушка” додано „Попелюшка”, при *burner* до росіянізму (у тому сенсі) „горілка” додано правильне „пальник”.

На жаль, в новім словнику знаходимо однаково часто, а може навіть частіше, випадки, де до доброго перекладу у першому виданні тепер додано, як „синонім”, зовсім зайвий росіянізм. Ось приклади: При гаслах *bogberry* та *cranberry* до доброго „журавлина” тепер додано російське „кнюква”, при терміні *electric circuit* додано переклад „ланцюг” (як кальку рос. *цепь*), хоч у нашій термінології „ланцюг” цього значення не має. Далі, при слові *hobby* додано російське „коньок” замість нашого „коник”, у перекладах назв комах *gadfly, horsefly* до добрих відповідників „гедзь” і „овід” додано кальку з російського слова — „сліпень”.

Врешті знаходимо численні випадки перекладів, у яких необов'язкові росіянізми із словника По1 залишено в другому виданні без змін. Декілька прикладів: *Bruin* (жартівлива назва ведмедя) в обох словниках перекладена як „Мишко”, хоч треба „Бурмило”. Слово *coffee* в По1 і По2 „кофе”, треба „кава”. Далі, *pebble* перекладено як „галька; голяк; булжик” — самі російські слова, де треба наше „рїнь”. Чи справді слово *urinate* перекладається по-українському як „мочитися”? У граматичному значенні англ. *bracket* це не „дужка” (так по-російському), але — „квадратова” чи „гранчаста дужка”.

Кінчаючи розгляд якості української мови у По2 мусимо ще зазначити, що укладачі словника, чи то ради „безпеки”, чи то через недостатнє знання нашого словництва, у своїх перекладах відмовилися від багатьох питомих українських слів, тобто таких, що не мають однослівних російських відповідників. Для прикладу, при гаслі „*bowman*” бракує перекладу „лучник”, при терміні *lime kiln* перекладу „вапнярка”, при слові *drizzle* перекладу „мжичка”, при гаслі *true* — синонімічного „достеменний” та в кінці при терміні „*comproent*” перекладу „складник”.

ІНШІ НОЗИТИВИ І НЕГАТИВИ НОВОГО СЛОВНИКА

Досі ми обговорили реєстр нового словника, його позитиви й негативи. Тепер відзначимо ще інші додатні й від'ємні риси та властивості другого Подвезькового словника.

До позитивних ознак По2 треба зарахувати таке:

- 1) Позначення наголосу в усіх українських перекладах.
- 2) Додання словничка власних імен людей та таблиці грошових одиниць.
- 3) Поширення у словнику окремого розділу про фонетику англійської мови з 4 на 9 сторінок. (На жаль, в ньому не відзначено відмінностей американської вимови від британської).

До негативів По2 треба зарахувати такі браки:

1) Хоч новий словник подає переклади деяких атрибутивних значень іменників (тоді, коли в По1 їх зовсім не було), цих перекладів все таки замало. Ось приклади: Нема атрибутивного значення іменника *brake* - гальмо, що широко вживається у таких словосполученнях, як *brake drum*, *brake lining*, *brake shoe*. Українські прикметники що відповідають цьому атрибутивному значенню, є „гальмовий” і „гальмівний”. Тому, що вони не зовсім тотожні, їх треба було подати та уточнити вжиток кожного з них. Потрібні переклади атрибутивних значень іменників *background* (*b. music*, *b. noise*, *b. radiation*), *coal* („вугільний” і „вугляний”) та *rocket* („кишеньковий”).

2) Хоч у словнику зазначені американізми (не завжди вдало), не зазначено британізмів, тобто слів, що вживаються виключно в Англії чи країнах Британського Комонвелту, а які в ЗСА незрозумілі. Така позначка дуже потрібна уживачам словника, що мають до діла з обидвома варіантами англійської мови. Приклади британізмів: *castor sugar*, *life preserver* (у значенні *blackjack*, *bludgeon*), *nylon* (у значенні „найлонові панчохи, одяг”), *lift* — у знач. амер. *elevator*, *loggy* у значенні амер. — *truck*.

3) У списку скорочень пропущено деякі важливі скорочення, зокрема американські, напр., *GNP*, *IQ*, *SOS*, *USP*, *VIP*, *YMCA*. Знаходимо зате скорочення застарілі, маловживані чи неістотні.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІ

Підсумовуючи усе сказане про новий словник, можемо зробити такі загальні висновки:

- 1) З погляду лексикографічної вартості другий словник Подвезька ліпший від першого. Його реєстр на 30 відс. більший, його характер

практичніший, а гасла опрацьовані більше докладно. Через позначення наголосів та включення чи поширення деяких додатків він корисніший для уживача.

2) Новий словник має деякі вади, з яких найважливіші є дві: незадовільна якість української мови в перекладах і неповне охоплення найпоширенішого словництва сучасної англійської мови. До інших хиб треба зарахувати: наявність неправильних та неповних перекладів, зокрема американізмів, наявність зайвих і застарілих гасел та, вкінці, замалу кількість перекладів атрибутивних значень іменників.

3) Особливого відзначення вимагає факт, що хоч словник є ліпший від свого попередника у багатьох аспектах, не видно у ньому жадного поліпшення щодо якості української мови. Він не менше поросійщений від першого видання, а навіть, мабуть, більше. Це видно у наявності, в ролі „синонімів”, деяких росіянізмів, яких не було в першому словнику.

Особам, що досі користувалися словником першого видання радимо набути друге, хоч би задля його реестру, поширеного потрібними словами широкого вжитку. Новим словником, однак, треба користуватися дуже критично, як і його попередником. Обоє словників ніяк не можна вважати нормативними щодо української мови.

ПРОТИДІЯ РУСИФІКАЦІЙНОМУ ВПЛИВОВІ ПОДВЕЗЬКОВИХ СЛОВНИКІВ

Немає виглядів на це, щоб українці в діаспорі змогли опрацювати та видати англо-український словник обсягу нового Подвезькового словника і тим протидіяти його некорисному русифікаційному впливові на мову еміграції.

Все ж таки, дещо у нашій громаді робиться для того, щоб хоча частинно дати відсіч лінгвіцидові, що має місце в нашій батьківщині і проявляється у „радянських” словниках. Маємо на думці появу англо-українських словників малого обсягу, які дають словництво якоїсь одної галузі знання, або дають переклади вибраних гасел англійського словництва. Початок такої праці зроблено три роки тому і вона, хоч і помалу, йде вперед.

Автори цих словників, ентузіясти словникової та термінологічної справи, стараються відсіяти зерно від полови в „радянських” виданнях, використати багатющі надбання нашого словництва років 1922 - 1932 та дати громадянству справжні українські назви і терміни до вжитку та закріплення у мові.

Ці словникові видання, у хронологічному порядку, такі: 1) **„Англо-український словник вибраних термінів і назв”** укладений автором оцих рядків. Словник виходить окремими зшитками, як вкладка до журналу „Вісті українських інженерів”, від червня 1973 р. Видає його Т-во Українських Інженерів наспіл з Українським Термінологічним Центром. Досі появилoся 7 таких часток, разом 88 сторінок.

2) **„Англійсько-український куховарський словничок”**, що друкується частинами у журналі „Жіночий світ” у Канаді, від липня 1974 р. Автором словничка є мгр. Наталія Чапленко. Він доведений досі до літери С (англійською).

3) **„Летунський словник”** авторства інж. Михайла Пежанського вийшов з друку в грудні 1974 року. Цей невеликий англо-український словник започаткував серію видань „Матеріали до української термінології”, що її плянує видати Український Термінологічний Центр.

Треба сказати, що вищезгадані словникові праці й почини не мають досі, так виглядає, належного зрозуміння серед великої більшості нашої інтелігенції. Це, не зважаючи, на те, що наша преса щоразу приносить нові вістки про нищення самобутности нашої мови під советами та статті і резолюції про потребу нашої протидії. На жаль, одні і ці самі одиниці не мають можливости працювати над словниками і одночасно вести акцію, щоб здобути розголос і видавничі фонди для своїх праць. Для прикладу, через брак фондів і спонзорів, вже три роки лежить невиданим авторів **„Англо-український словничок кольорів”**.

При добрій волі та підтримці громади ці й подібні словникові видання повинні знайти дорогу до рук кожного працівника пера, учителя, інтелігента. Тоді вони сповнять одно із своїх основних завдань — стримати росіянізацію нашої мови у діаспорі „радянськими” виданнями та дати допомогу борцям за самобутність нашої мови на рідних землях.

З ЕТИМОЛОГІЧНОГО МРЯКОВІССЯ або про „адигейську” теорію В. Чапленка

В своєму „Етимологічному словникові української мови” підписаний подав вичерпні пояснення, що таке справня етимологія (пор. зошит 11-ий) та чим відрізняється вона від т. зв. народної етимології — механічного зіставлення звуково-подібних слів без їхнього справжнього споріднення (пор. зошит 15-ий стор. 292-301). В цьому останньому випадку стверджено, що „сама в собі народна етимологія на століття випереджує наукову етимологію, як мовознавчу дисципліну” (стор. 293).

Як виказав В. П. Ковальов у статті „Етимологізація як художній засіб” (Мовознавство ч. 5/1976, стор. 3-7), письменники вживають народної етимології як художнього засобу в своїх літературних творах. Це робив й я роблю в своїх репортажах, які до науки не належать.

Усе це важливе, коли розглядати т. зв. „адигейську” теорію походження українських слів і назв письменника В. Чапленка. З наукою й мовознавством, з етимологічними дослідями й їхньою метою ця „теорія” немає нічого спільного. Це довільне, народно-етимологічне зіставлення подібних слів із української та адигейської мов і вивід українських слів від цих останніх. Рівно добре міг би якийсь Нечапенко відвернути цілу „теорію” й з однаковим успіхом виводити всі задані адигейські слова від українських...

Шапуємо Чапленка як письменника, передусім як повістяра-гумориста. Все ж гумористики не можна переносити в мовознавство, в тому в етимологію, що має за собою довгий шлях розвитку як наукова дисципліна. Коли б Чапленко вживав своїх народних етимологізацій як „художнього засобу” в гумористичній белетристиці — було б все в порядку. Такою метою послуговувався підписаний у своїх літературних репортажах про „Зел(ено)ляндію”, „Філіпіни”, „Порохоховай — Парагвай” і ін., коли йому було весело на душі й треба було поділитися надміром гумору з читачами. Все ж ці репортажі були „літературними спробами”, не науковими етимологіями. Бо ж література — це одне, а наука — це друге. В Чапленка очевидячки лінія поділу затерлася: замість вважати свою „адигейську” етимологізацію за мистецько-гумористичний засіб, він обстоює погляд, що це наука, чим дає доказ абсолютної затрати почуття гумору. А шкода...

Співчуваючи з автором „Пиворіза” й висловлюючи кондоленції редакторам деяких українських часописів (напр. „Українському життю” в Чикаго) чи журналів (напр. „Українській книзі” в Філадельфії), хочемо на цьому місці спростувати деякі фантазії й інсинуації, що їх надруковано в цих статтях на мою адресу:

1) Вислів „нікому так не везе” не москалізм, як хоче Чапленко, а

народно-український зворот, вживаний кращими письменниками, що знали мову не гірш від нього;

2) Це правда, що я „замовчую ключеве значення” адигейської мови й Чапленкової теорії, тому що я не хочу осмішуватися: до науки вони не належать;

3) Моя сл. п. Мати була українка, не адигейка, й я прохав би Чапленка залишити її, по смерті, в спокою;

4) Про те, чи я „писав свій етимологічний словник” на коридорі Нью Йоркської Публічної Бібліотеки, чи робив тільки нотатки про „етимологічне мрякобісся” свого співрозмовника, про те Чапленко не знає, а мої нотатки показують власне це останнє...

5) Історія з НТШ й рукописом Чапленка, який нібито я рецензував, повна „літературна” вигадка автора з метою чіплятися без підстав. Про інші фантазії Чапленка — іншим разом.

Яр. Рудницький

З листів до Редакції*)

„ЧИ МИЛІША ЧУЖА, МОВА ДОЛЯРА, ЧИ СВОЯ?”

Детройт, 12 січня 1977 р.

До Видавництва „Слово на Сторожі”
у Вінніпегу.

У листі, що його пишу, хочу порушити деякі питання на тему української мови.

Живемо на чужині в оточенні чисельної переваги іншого населення між нами. Умовини праці в таких нелегких обставинах викликають тривогу за дальший розвиток, зберігання й плекання рідної мови нашого поневоленого народу в Україні. Рушійна сила думок і до таких чинів у цій справі — це служба національно-патріотичного обов'язку понад усе.

Журнал „Слово на сторожі”, що видає рік-у-рік одне число тільки, не є запорукою в цій роботі, коли ми стоїмо перед загрозою асиміляції й денационалізації. Сотні різних організацій мають на увазі свої геттові справи й зовсім не протидіють на невеселі прояви байдужности до рідної мови. Отже існує прикре, боляче, нестерпне явище а свідком його, відношення українців до журналу „Слово на сторожі”. Кількість передплатників, мабуть, така мізерна, як крапелька роси на гострій траві. Оце й передне слово, як засновок до інших мовних зауваг.

Українська літературна мова ще незавершена ідеєю соборности. Вона має чимало недомогань та насправді й неупорядковані правописні правила. Брак і природної милозвучности, попсований внутрішній ритм мови та її плавність. Теоретичні міркування штучного роз-

виту культури рідної мови відчуває орган вражаючого вуха, і цю неприродність, і цю негармонійність музики слів. Жодний бо мовознавець не може заперечити краси й багатства відтінків нижніх ви- слів радісної та всеньку гаму сумної душі, що їх переживав і пе- реживає народ. Які причини на перешкоді для чутливого серця не перейматися природною чистотою й правильним розвитком україн- ської мови? Чому редактори газет і видавці книжок дозволяють собі на такі прогріхи сумління? Чи ми втратили почуття краси й любови до мови наших предків? Чи миліша чужа, мова доляра, ніж своя, що її ворог переслідує?

*) В листі залишено мову й правопис автора.

НАЙБІЛЬША НАДІЯ НА ПОСТУП ЛЮДСТВА — В КООПЕРАЦІЇ

Під час коли в конкурентній системі переважав і буде пе- реважати клич „ДІЛИ І ПАЛУЙ”, підставою кооперації все була і буде ЄДНІСТЬ, основана на дружбі, добрій волі і взаєм- ному добробуті.

Піддержуйте тому кооперацію! Вступайте в члени!

Користайте з обслуги! Жадайте інформації!

CARPATNIA CREDIT UNION SOCIETY LTD.

950 Main Street

Winnipeg, Man.

ЗМІСТ: Слово про Історичний словник — стор. 1—2; † *І. Огісько*: Історич- ний словник Є. Тимченка — 3—6; *О. Борушенко*: Поживів'я Емсу 1976 — 6—7; *Є. Глива*: Етим. словник Яр. Рудницького — 8—9; *Ол. Горбач*: Сум- нівні випадки вживання апострофа — 10—13; *Яр. Рудницький*: Слова й дій- сність... — 14; *М. Оршиук, О. Борушенко*: Altera pars... — 14—15; *К. Гай- дай*: Ще про „карманцину” — 15—16; *О. Войцєнко*: З позовних сторінок XIV... — 16; *Г. Семенов*: 4-ий наклад „Антології”... — 67; Колекція *Яр. Рудницького* в Монреалі — 17—18; ОУПС: Пам'яті д-ра М. Гуцуляка — 18—19; *А. Вовк*: Англо-укр. словник — 21—28; *Яр. Рудницький*: З етимо- логічного мрякобієся — 28—29; 3 листів до Редакції *Смс* — 29—32.

ПЕРЕДПЛАТА: 6 чисел „Слова на сторожі” — \$5.00, одно число — \$1.

SUBSCRIPTION: 6 issues — \$5, one issue — \$1.

ADDRESS: **Word on Guard**, P. O. Box 3504, Sta. B. Winnipeg 4, Manitoba, Canada.

Printed by Trident Press Ltd., Winnipeg, Man., Canada R2W 3N8